

Themadebat Kwaliteit van het onderwijs / dinsdag 21 juni 2005,
H. ten Hoeve, Onafhankelijke Senaatsfractie.

Voorzitter, ik mag mede namens de fractie van D'66 spreken.

Kwaliteit van het onderwijs, voorzitter, is een heel breed onderwerp waarbij over van alles en nog wat gesproken kan worden:

Over de leraar, wordt die wel opgeleid met voldoende kwaliteit, kwaliteit als pedagoog en kwaliteit als deskundige in het vak dat hij moet overbrengen;

over de scholen, hebben die wel kwaliteit genoeg om hun maatschappelijke opgaven aan te kunnen, of schiet het financieel of organisatorisch of onderwijskundig management toch vaak te kort;

over de voorschriften, geven die wel aan de ene kant ruimte genoeg aan de scholen voor eigen oplossingen en bewaken ze aan de andere kant wel de inhoud van het onderwijs voldoende;

over de samenleving en de politiek, weten wij wel duidelijk genoeg wat wij vinden dat nieuwe generaties moeten weten en kunnen, of hebben wij er moeite mee om er achter te komen wat wij nu eigenlijk verwachten van het onderwijs;

hoever gaat daarbij dan trouwens de invloed van de politiek, die toch de wensen van de maatschappij vertegenwoordigt, en hoever mag de vrijheid van het onderwijs gaan om zelf te bepalen wat wel of niet belangrijk is?

Voorzitter, ik zal mij richten op één onderwerp, een specifiek onderwerp, waar overigens toch een heleboel van de juist genoemde vragen wel terug te vinden zijn, namelijk de kwaliteit van het onderwijs in de Friese taal.

Onderwijs in het Fries, Fries als vak of Fries als gebruikstaal in het onderwijs, zal niet door iedereen even belangrijk gevonden worden. Ook in Friesland wordt daar niet door iedereen gelijk over gedacht. Maar, om maar direct concreet te worden, de regering heeft wel het Europese Handvest voor regionale of minderheidstalen getekend en geratificeerd, en heeft daarmee verplichtingen op zich genomen. En kort geleden zijn die verplichtingen in feite nog eens onderstreept, zij het minder ver uitgewerkt, door de ratificatie van het Kaderverdrag bescherming nationale minderheden, waarbij de Friezen als minderheid door de overheid werden erkend. Voorzitter, als ik vandaag spreek over kwaliteit van het onderwijs dan zeg ik maar meteen in alle duidelijkheid dat aan de aangegane verplichtingen wat het onderwijs in het Fries betreft, lang niet voldaan wordt. Dat is dan weliswaar niet de kwaliteit van het onderwijs over de volle breedte, maar het is wel een aspect daarvan..

Hoe ernstig dat genomen moet worden is afhankelijk van de persoonlijke gedachten over rechten van minderheden, de waarde van culturele diversiteit, de gehechtheid aan de eigen identiteit enzovoort. Dat is allemaal niet voor iedereen hetzelfde, ook niet in Friesland, zoals ik al opmerkte. Maar uiteindelijk moeten daarbij toch de keuzes die de politiek maakt voor de inrichting van de maatschappij als richtinggevend kunnen gelden.

In het debat in Provinciale Staten over de kerndoelen Fries voor het primair onderwijs dat in maart werd gehouden, is wel heel duidelijk gebleken dat de Staten, als vertegenwoordiger van het Friese volk heel uitdrukkelijk kiezen voor onderwijs in het Fries dat gelijkwaardig is aan het onderwijs in het Nederlands. Dus, idealiter moeten leerlingen die hun schoolloopbaan in Friesland hebben volbracht als volledig tweetalige volwassenen deel kunnen nemen aan het maatschappelijk leven.

Of dat, zo gesteld, in de praktijk wel helemaal haalbaar, realistisch is, daar zal ik hier geen uitspraak over doen, maar de politieke keuze die de Staten daar gemaakt hebben is wel heel duidelijk: een keuze voor onderwijs dat de Friezen hun eigen taal bijbrengt, naast het Nederlands, en dat daardoor ook bijdraagt aan het in stand houden van een taaldragende elite. En zulke keuzes zijn ook noodzakelijk om het effect te bereiken dat Friezen niet in grote meerderheid analfabeet in hun eigen taal blijven, ja waarschijnlijk zelfs om de minimale voorwaarden te scheppen voor het overleven van de taal.

Wat de Friese politiek daarmee, zeer breed gedragen door het hele politieke spectrum, uitspreekt, is hetzelfde wat beoogd wordt met het Handvest regionale of minderheidstalen en dus ook wat door Nederland beoogd werd met het toetreden tot dat verdrag! Maar, voorzitter, in de realiteit komt er van de mooie doelstelling van het Handvest heel weinig terecht.

Daarom heeft de Friese gedeputeerde voor onderwijs op 31 mei j.l. op een bijeenkomst van de Commissie voor Regionale en Lokale overheden van de Raad van Europa voorgesteld om te komen tot Europese standaardnormen voor het onderwijs in minderheidstalen, voor wat betreft doelen, tijdsinvestering en kwaliteitseisen die aan leerkrachten gesteld moeten worden. Het Handvest zelf werkt naar de deelnemende staten, in ieder geval naar Nederland, blijkbaar niet duidelijk genoeg, niet specifiek genoeg. Er moet door Europa zelfs ingevuld worden hoe de doelstellingen precies gehaald moeten worden!

En misschien moet dat inderdaad eerst wel gebeuren, voordat Nederland echt tot resultaten komt. Het Comité van Ministers van de Raad van Europa heeft eind 2004 het tweede rapport van de commissie van deskundigen aangenomen over de uitvoering van het Handvest minderheidstalen. In dat rapport wordt de conclusie getrokken dat Nederland sinds het eerste rapport van 2001 geen noemenswaardige vorderingen heeft gemaakt en nog steeds niet voldoet aan zijn verplichtingen op grond van het Europese Handvest voor regionale of minderheidstalen. Op grond van deze conclusie heeft de Raad van Europa zelfs zeer scherp geformuleerde aanbevelingen gedaan, specifiek ook met betrekking tot het onderwijs, met het doel dat Nederland op korte termijn wel gaat voldoen aan de verdragsverplichtingen:

“The Committee of Experts urges the Dutch government to make available a substantial part of primary education in Frisian”.

Dezelfde zin m.b.t. “the teaching of Frisian in secondary education”.

En “The Committee of Experts urges the Dutch authorities to take active measures to provide the necessary basic and further training for teachers of Frisian”.

Het oordeel is duidelijk vernietigend: de Nederlandse regering wordt zeer dringend opgeroepen nu, eindelijk, maatregelen te nemen.

Het Consultatief Orgaan Fries, het adviesorgaan van de minister van BZK, de coördinerend minister voor Friese taal en cultuur, heeft in dit verband een aantal concrete voorstellen gedaan om tot verbetering van de situatie te komen, ook weer, juist ook met betrekking tot het onderwijs. Maar het antwoord van het ministerie van OCW - opgenomen in het rapport - reikt niet veel verder dan de stelling dat de scholen in Friesland zelf verantwoordelijk zijn. En dat klinkt als volledig in lijn met het algemene streven naar autonomie voor de scholen, dus het klinkt redelijk, voor binnenlands gebruik. Maar vanuit Europees, en ook vanuit Fries perspectief is er toch sprake van een discongruentie: de Nederlandse overheid legt aan het onderwijs verplichtingen op t.a.v. examens in het Nederlands en allerlei andere vakken in diverse sectoren of profielen in het voortgezet onderwijs en voor vakken waarbij dat niet of

minder het geval is, gymnastiek of kunst, worden (werden) zelfs directe verplichtingen opgelegd wat betreft de te besteden onderwijstijd. Maar bij het Fries gebeurt dat helemaal niet, noch op de ene, noch op de andere manier.

En het gevolg is dus dat het voor het onderwijs altijd een extra last is om tijd en geld aan het Fries te besteden, iets wat op geen enkele manier bijdraagt tot wat tegenwoordig de “opbrengst” van het onderwijs heet: de examenresultaten. Dat geldt rechtstreeks voor het voortgezet onderwijs en via de eisen en verwachtingen van het voortgezet onderwijs ook voor het primair onderwijs. Het onderwijs doet wat het moet doen, maar heeft het moeilijk genoeg en neemt niet makkelijk taken op zich die niet hoeven!

En dus is de huidige situatie zo, dat er weliswaar formele zelfs heel ver reikende, verplichtingen, de kerndoelen, bestaan tot het aanbieden van het vak Fries in het primair en het voortgezet onderwijs. Maar dat daar in feite in veel te veel gevallen, niet méér aan gedaan wordt dan het aanbieden van een minimaal en vooral op prettige en weinig verplichtende manier ingevuld vak Fries. En verder geldt dat de inspectie dat dan op neutrale wijze vaststelt, dat het ministerie daar niets aan wil doen omdat het dat vindt behoren tot de autonomie van de scholen en dat de provincie daar niets aan kan doen omdat ze geen enkele bevoegdheid op dat gebied heeft.

Overigens, uit uitspraken van het Comité van Experts van de Raad van Europa m.b.t. het Verenigd Koninkrijk blijkt dat decentralisatie van bevoegdheden, naar lagere overheden, maar natuurlijk ook naar de scholen zelf, geen argument kan zijn voor de aan het Handvest gebonden overheid om de verantwoordelijkheid voor de echt bereikte resultaten af te schuiven.

Wat betreft de taak van de inspectie, voorzitter: er wordt momenteel gewerkt aan de vormgeving van zogenaamde toezichtsarrangementen. De inspectie en de scholen worstelen nog over de vraag in welke vorm het onderwijs in het Fries als vak en als voertaal opgenomen moet worden in deze toezichtsarrangementen. Gelet op de plicht van Nederland om eens per drie jaren te rapporteren aan de Raad van Europa over de implementatie van de verdragsverplichtingen van het Europees Handvest lijkt het in ieder geval vanzelfsprekend, dat de inspectie van het onderwijs regelmatig voldoende gegevens verzamelt teneinde te kunnen rapporteren. Ik zou de minister in dit verband dan ook willen vragen: bent U bereid te bevorderen, dat in de toezichtsarrangementen van de inspecteurs die werkzaam zijn in Friesland standaard relevante kwaliteitsaspecten m.b.t. het onderwijs in het Fries worden opgenomen?

Verder, voorzitter, om de situatie duidelijk te stellen. Als wij van mening zijn, en dat zijn wij natuurlijk, dat de bevolking van dit land zich mondeling en schriftelijk in het Nederlands moet kunnen uitdrukken, dan zorgen wij ervoor dat er op de scholen Nederlands wordt onderwezen. Want daarvoor is nu juist bij uitstek het onderwijs bedoeld! Als wij willen dat onze kinderen niet alleen de Nederlandse taal spreken maar ook in andere opzichten in staat gesteld moeten worden om een beeld te vormen van wat het betekent en heeft betekend om deelhebber te wezen aan de Nederlandse cultuurgemeenschap, dan dient het onderwijs zicht te geven op geschiedenis en literatuur van de Nederlanden. Dat is de functie van het onderwijs: enculturatie. En als wij van mening zijn dat vreemdelingen die hier willen wonen, Nederlands moeten kunnen spreken, en ook dat vinden wij inderdaad, dan leggen wij iedereen die in de termen valt, eventueel zelfs eigen staatsburgers met een Nederlands paspoort, een inburgeringsplicht op.

De Friese politiek vindt, minder vergaand, maar toch op vergelijkbare wijze, dat het Friese onderwijs moet zorgen dat de nieuwe generaties volledig kunnen deelhebben aan de tweetalige Friese samenleving en dat daarvoor dus onder andere ook voldoende onderwijs in het Fries en inleiding in de achtergrond daarvan, nodig is.

Momenteel wordt in Nederland een discussie gevoerd over de canon m.b.t. de Nederlandse geschiedenis en cultuur: alles wat iedere volwassene zou moeten weten. Voor inwoners van Fryslân geldt dus dat zij ook iets moeten weten over de eigen Friese geschiedenis en cultuurgeschiedenis. Is de minister dat met mij eens en is zij bereid om in de discussie over de canon daar, voor Fryslân, rekening mee te houden?

Concreet, waar gaat het nu eigenlijk mis en wat is daaraan te doen?

Het Friese College van Gedeputeerden constateert in een brief van 21 april 2004 aan de Raad van Europa dat er sprake is van een bestuurlijk vacuüm. Het rijk heeft de verantwoordelijkheid voor het algemene onderwijsbeleid en de provincie heeft de verantwoordelijkheid voor het beleid t.a.v. het Fries in de provincie maar heeft geen enkele bevoegdheid tegenover de scholen. En, voegen wij er aan toe, het rijk doet niets om de formele verplichtingen t.a.v. het Fries ook praktisch uit te laten voeren en de provincie wil wel graag het onderwijs in het Fries concreet inhoud geven. De meest voor de hand liggende oplossing is dus duidelijk en gedeputeerden schrijven dan ook aan de Raad van Europa: “Wij zullen met de minister overleg openen over regionale bevoegdheden voor de Provincie Fryslân op het terrein van onderwijsbeleid inzake de Friese taal en cultuur, ingebed in integraal taalbeleid”.

De belangrijkste vraag op dit moment is dus of de minister inderdaad bereid is met de provincie serieus te overleggen over de bevoegdheden die bij het provinciaal bestuur neergelegd moeten worden om het onderwijs in het Fries concreet te laten voldoen aan de verplichtingen van het Handvest minderheidstalen en aan de bedoelingen van de Nederlandse wetgeving terzake. In feite valt die vraag in tweeën uiteen: wil de minister de verplichtingen uit het Handvest t.a.v. het Fries serieus nemen en vervolgens, is de minister bereid daarvoor zonnodig bevoegdheden en middelen t.a.v. de verplichte inhouden van het onderwijs in het Fries en de controle daarop, te decentraliseren naar de Provincie Fryslân? Als de minister daar nu duidelijk “ja” op zegt, dan wordt het mogelijk om na tien jaar Europees Handvest de vrijblijvendheid te overwinnen.

Een laatste punt, voorzitter. In de slotbepalingen van de Bestuursafpraak Friese taal en cultuur (par. 9.6) is bepaald, dat de Tweede Kamer en provinciale staten van Fryslân *jaarlijks* worden geïnformeerd over de uitvoering van de bestuursafpraak. Sinds de ondertekening van de BFTC in 2001 is er nog geen rapportage verschenen. Onlangs namelijk op 14 maart jl. is het eerste uitvoeringsconvenant bij de BFTC voor de jaren 2004-2007 ondertekend. Wij zouden het bijzonder op prijs stellen indien U in elk geval voor het hoofdstuk onderwijs – een zeer belangrijk hoofdstuk in de BFTC – wel gaat voldoen aan deze bepaling om *jaarlijks* verslag uit te brengen. Bij die verslaglegging zou dan ook heel goed betrokken kunnen worden in hoeverre door de uitvoering van de bestuursafpraak wordt bijgedragen aan de realisering van de verplichtingen in het kader van het Handvest regionale of minderheidstalen.

Ik ben, voorzitter, buitengewoon geïnteresseerd in de beantwoording van de minister.